

Discursul public pentru susținerea războiului de eliberare a Basarabiei. Armata Română contra bolșevismului sovietic
[Public discourse in the support of the war for the liberation of Bessarabia. The Romanian army versus soviet bolshevism]

Petre Florian DRĂGHICI

Abstract:

This article exposes the public discourse used by the Romanian authorities during the first stages of World War 2 regarding the liberation of the Romanian province of Bessarabia. We focus on the propaganda published by the Romanian government to sustain the war effort and maintain the morale of the troops and the general population.

Keywords: *Bessarabia, communism, liberation, USSR, war propaganda, World War 2*

Introducere

Participarea armatei române la Campania din Est începută la 22 iunie 1941 a însemnat un efort economic, militar și propagandistic de mare amploare pentru un stat mic precum România, ce numai cu un an înainte fusese supus unor rapturi teritoriale sub ochii îngăduitori ai principalului său aliat din prezent, Germania nazistă. Efortul propagandistic pentru a justifica în ochii populației participarea alături de Germania și Ungaria la un război contra URSS a fost imens; practic, toate mijloacele de comunicare în masă (presă, radio etc.) erau subordonate guvernului, iar mesajele difuzate erau sever controlate de cenzură.

Pentru a ilustra acest efort de propagandă al statului român, am folosit documente ale Ministerului Propagandei Naționale în care se trasau liniile generale ale mesajului propagandistic și articole din ziarul *Universul* prin care mesajul era răspândit în rândul maselor. Am folosit exclusiv articole din această publicație deoarece era cel mai vândut ziar la nivel național, iar prietenia personală dintre proprietarul ziarului, Stelian Popescu, și generalul Ion Antonescu permitea redacției o libertate mai mare decât o aveau alte publicații ale vremii, dar fără să divagheze prea mult de la linia trasată de minister. Pentru a analiza impactul propagandei în societate, am utilizat o serie de lucrări memorialistice ale unor personalități contemporane evenimentelor, analizând însemnările acestora pentru a vedea modul în care erau percepute aceste evenimente la nivel de cetățean și dacă propaganda oficială avea efect asupra percepției individuale.

Armata, simbol a tuturor aspirațiilor naționale

Pregătirea publicului român pentru războiul contra URSS a fost o misiune dificilă pentru guvernul Ion Antonescu, ca urmare a mai multor factori contradictorii ce trebuia puși într-o ordine simplă și logică pentru a justifica din punct de vedere moral participarea armatei române la acest război. Cea mai importantă problemă era justificarea alianței *de iure* cu Ungaria, în cadrul forțelor Axei, în fața publicului românesc care punea eliberarea Transilvaniei pe primul loc. În presa oficială nu se amintește nimic de această alianță de conjunctură și contra naturii, accentul principal punându-se pe alianța militară româno-germană, aceasta fiind esențială pentru apărarea României și far călăuzitor al politicii externe românești: „În ceea ce privește colaborarea militară româno-germană, aceasta a intervenit în primul moment al aderării noastre la Pactul Tripartit, nu numai ca un corolar al politicii noastre exterioare, ci ca un imperativ al apărării noastre naționale. Se desprinde din această colaborare militară datoria ce o avem de a întreține forța noastră armată, să organizăm și să instruim trupele după model german și să menținem factorul moral trebuincios pe planul marilor interese naționale. În asemenea condiții, colaborarea militară româno-germană apare ca o necesitate

inexorabilă a epocii în care trăim, grație căreia ne putem apăra interesele”¹, se arăta într-un articol din *Universul*.

O altă problemă pentru propaganda românească a fost dezmințirea zvonurilor despre un iminent război cu URSS, zvonuri ce au circulat în toate mediile sociale în perioada mai-iunie 1941 și care puneau în pericol operațiunile ce se pregăteau în Moldova pentru invazie. După cum reiese din memorialistica vremii, oamenii aveau încredere în armata germană pentru a obține un eventual succes militar în est și care ar fi oferit României în calitate de aliat o mai bună reprezentare la conferința de pace. Chiar și zvonurile erau favorabile Germaniei, care era reprezentată că o țară prietenă României și ostilă Ungariei, care ne va oferi toate teritoriile pierdute: „Aflu dintr-un izvor sigur, din anturajul lui Antonescu, știri lămuritoare asupra călătoriei generalului la München și asupra evenimentelor în curs. Deși izvorul este de așa natură încât nu-mi permite să mă îndoiesc de exactitatea informațiilor, nu-mi vine să le cred. Antonescu s-a înapoiat de la Hitler nu numai cu Bucovina și Basarabia în buzunar, dar și cu tot Ardealul afară de o strâmtă zonă la granița de vest, care ar cuprinde orașele Oradea Mare, Careii Mari, Satu Mare și Sighetul Marmăției – lăsate ungarilor. Vom primi în plus Torontalul sârbesc, în care se va transfera populația românească din Timoc; apoi Pocuția (dincolo de Nistru) (??) și tot dincolo de Nistru, la sud o bună porțiune din Ucraina. Scriu și mă întreb dacă sunt treaz!²”, nota Argetoianu. Aceste zvonuri au fost lansate tocmai pentru a ridica moralul populației în cazul unui război cu URSS, din care România ca aliată a Germaniei ar fi ieșit mai puternică, dar nu se dorea oficial să se încurajeze ura contra URSS. Astfel, toate ziarele publică următorul comunicat oficial în ziua de 8 iunie: „O seamă de răuvoitori, la care se asociază doritorii de știri alarmante, lansează în fiecare săptămână noi motive de agitație a spiritului public, încercând să provoace neliniște în marea masă ce-și vede cinstit de muncă pentru binele patriei. Astfel, de câteva zile, aceste unelte inconștiente ale dușmanilor României anunță și repetă cu stăruință, atât celor care vor să-i asculte cât și celor care nu vor, că în câteva zile țara noastră va intra în război. Argumentele lor sunt măsurile de apărare pasivă și concentrările, adică acea acțiune de prevedere ce intră în cadrul normal al acțiunilor oricărui guvern cu simț de răspundere”³.

Până în ziua de 22 iunie 1941, în presă nu mai apare nimic legat de colaborarea militară româno-germană sau relația cu URSS, instituindu-se o stare de aparentă normalitate, fiind încurajată munca de reconstrucție a țării. Pe 22 iunie totul se schimbă, ziarele anunță în ediții speciale intrarea în război alături de Germania, pentru redobândirea „drepturilor străbune”, armata, sub conducerea generalului Ion Antonescu, fiind cea ce va reface România Mare. „O uniune specială se va închea pe întreg cuprinsul României în jurul acțiunii istorice a generalului Antonescu, prin care se hotărăște astăzi pentru secole ursita României și în jurul armatei care va purta pe pământurile robite ale Basarabiei și Bucovinei drapelul victorios al țării și un singur gând ce va mâna pe toți românii spre aceeași năzuință: Biruința”⁴.

Din acest moment, armata română devine purtătoarea tuturor aspirațiilor naționale ale românilor și misiunea ei va fi nu numai reîntregirea teritorială, dar mai ales spălarea rușinii cedării fără luptă a teritoriilor din vara anului 1940, care va deveni un motiv principal al propagandei românești în prima perioadă a războiului, până la eliberarea Basarabiei și Bucovinei: „Iată astăzi român, tânăr ori bătrân, cărturar ori necărturar, ce soartă te așteaptă și așteaptă pe întregul nostru neam dacă nu vei fi destul de tare, încât dușmanul să se izbească de tine ca de ascuțișul unei săbii. Tu ești azi toată nădejdea țării. Noi, Românii, n-am săpat groapa nimănui, am fost îngăduitori și cu dușmanii noștri de moarte. Acuma însă, după ce i-am cunoscut pe deplin în ziua ruperii hotarelor nu ne mai rămâne decât o cale: apărarea din

¹ ***, „Colaborarea militară româno-germană”, în *Universul*, An 58, nr. 150/1941, p. 1.

² Constantin Argetoianu, *Însemnări Zilnice*, vol. IX, București, Editura Machiavelli, 2008, p. 127.

³ ***, „O punere la punct a zvonurilor care circulă de câteva zile”, în *Universul*, An 58, nr. 152/1941, p. 1.

⁴ ***, *Universul*, Ediție Specială, 22 iunie 1941, p. 1.

răspuțeri, plătind fiecărui după obrazul lui. Discuțiile sunt de prisos, în numele țării nu mai poate vorbi decât armata, cel dintâi și cel din urmă sprijin al neamului”⁵.

Impactul asupra publicului a textelor de propagandă a fost major datorită dorinței de revanșă a opiniei publice, dar un observator cinic precum Constantin Argetoianu, deși își manifestă bucuria, nu poate să nu observe și alte aspecte ale situației: „24 iunie. Emisiunile radio de ieri-seară și de azi-dimineață nu ne-au adus nimic precis: *operațiunile în curs*. Am adoptat și noi metoda germană, de a nu da informații precise decât după sfârșitul unei operațiuni. Faptul că la emisiunea de azi-dimineață nu s-a spus nimic despre București mă face să cred că Capitala noastră a scăpat până acum de bombardament. [...] Lupta împotriva Sovietelor este prezentată ca o nouă cruciadă contra comunismului. Germania în acest război nu apără numai interesele sale, ci ale omenirii întregi amenințată de flagelul comunist. [...] 6 iulie. Continuăm să fim în ignoranța celor ce se întâmplă lângă noi. Deocamdată să ne mulțumim cu ce știm despre victoria germană care se amplifică pe zi ce trece. Chiar dacă nu ar fi lucrurile tocmai în regulă în Basarabia, știm că vin nemții de la nord și potrivesc toate. Acest gând ne împiedică să ne agităm și ne face să așteptăm cu încredere soarta noastră. Nu e vorba, la ofensivă n-am pornit în Basarabia decât de 3 zile, și vremea pe acolo a fost infamă. Apele și nămoalele trebuie să îngreueze grozav mișcările. La Radio, ni s-a spus azi să nu ne impăciem, că lucrurile merg conform planului, că generalul Antonescu are ochiul pretutindeni *de la Cernăuți până în sudul Basarabiei* [subliniere în textul original], și că în curând vom fi lămurii”⁶.

Situația reală a frontului era, bineînțeles, total diferită de tot ce scria în ziare sau se difuza la radio și tot Constantin Argetoianu consemnează în memoriile sale două broșuri destinate comandamentelor armatei române intitulate *Ordinele Marelui Cartier General cuprinzând constatările și observațiile d-lui general Antonescu cu prilejul inspecțiilor făcute pe front și Constatări și învățăminte rezultate din operațiunile întreprinse până în prezent în războiul cu URSS*. Acestea demonstrează rolul și necesitatea propagandei românești de a ascunde o realitate extrem de crudă: „Citirea ambelor broșuri este edificatoare. Din ele rezultă, contrariu trombonadelor preamăritoare de la Radio și din presă, că în linia de luptă s-au comis greșeli și imprudențe din partea noastră, iar că spatele acestor unități de luptă domnește haosul, destrăbălarea și incapacitatea. Concluzia acestor citiri e că la noi nu s-a schimbat mult din ce a fost (s-a completat armamentul, atât), dar că puterea rusească e și ea cu picioare de argilă. Oamenii noștri s-au bătut bine desigur, în marea lor majoritate, dar n-au găsit în fața lor o armată serios organizată, căci altfel am fi fost bătuți. Cum e puțin probabil ca aceste destăinuiri confidentiale să fie date vreodată publicității, reproduc aici câteva pasaje din ele. [...] Trecerea s-a făcut fără nici o protecție de aviație deși comandamentul avea la dispoziție forțe aeriene foarte importante care în ziua de 2 iulie nu erau nicăieri prea angajate. 2. Trecerea s-a făcut de-asemenea fără să se asigure în prealabil adunarea principalelor elemente care sunt cu totul indispensabile reușitei unei asemenea operațiuni. Trecerea Diviziei 35 a reușit pentru că inamicul nu era prezent. Dacă însă inamicul ar fi opus cea mai mică rezistență, în felul cum a fost pregătită și executată, trecerea Diviziei 35 ar fi putut eșua complet. În această forfoteală neorganizată și neștiută chiar de șefii din spatele frontului, trupa și animalele sunt extenuate până la scoaterea lor din serviciu, de la începutul operațiunilor și fără rost. f) Oamenii sunt murdari, nespălați, nebărbieriți și în cea mai destrăbălată ținută posibilă. S-au văzut între orele 10-12 într-o zi călduroasă și cu soare, aproape toți oamenii cu mantale, unele deschise, gulere ridicate, alții complect dezbrăcați etc. [...] S-au văzut cirezi de vite, printre care vaci cu lapte, urmând unitățile. Numai Marile Unități au dreptul de a avea parcuri de vite, care de altfel trebuiesc organizate. Unitățile nu au dreptul să poarte vite după dânsese. Se va controla cu

⁵ ***, „Armata României”, în *Universul*, Ediție Specială, 22 iunie 1941, p. 2.

⁶ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, pp. 175-179.

severitate să nu se taie vaci cu lapte și viței, așa cum de altfel s-au dat nenumărate ordine. [...] Pentru aceste nereguli s-a ridicat comanda comandantului Marii Unități și s-a scos din funcție șeful de Stat Major». *J'en passé, et des meilleures* (trec peste toate acestea, și este mai bine așa). Toate acestea nu le spunea un critic rău voitor, le afirmă însuși Comandantul suprem al Armatei, generalul Antonescu. Citirea broșurilor Marelui Cartier, oricât de penibil ar fi conținutul lor, nu m-a demoralizat: dimpotrivă. Mi-am dat seama cât de slabi trebuie să fie rușii, ca să-i batem și noi, cu toate lipsurile și cusururile armatei noastre⁷.

Mihail Sebastian scrie și el în jurnalul său despre lipsa de informații în legătură cu mersul războiului, oferind încă o mărturie asupra percepției conflictului în cadrul societății românești: „Am renunțat să mai urmăresc mersul războiului. Nici n-am cum. Lectura ziarelor este parcă un exercițiu de descifrare a unui text, pentru care îți lipsește cifrul. Și totuși este așa de interesant! Pentru prima oară mi se întâmplă să gândesc că adevărul este un lucru în mod absolut necamufabil. De sub toate contrafacerile, de sub toate minciunile, de sub toate aberațiile, oricât de adânc l-ar ascunde, oricât de groaznic l-ar mutila – încă răzbate, încă sclipește, încă respiră. Pe hartă, nu știu care e situația fronturilor. Totul continuă să fie confuz. Ce s-a ocupat, ce nu s-a ocupat – cine ar putea spune? Sub o avalanșă zilnică de telegrame fulminante dar vagi, conturul frontului rămâne încă nesigur. În linii mari, situația pare esențial neschimbată de o săptămână: o pătrundere germană în centru până în regiunea Minsk, cu flancurile încă intacte la nord și la sud. Nu mai puțin presa și telegramele vorbesc de un mare, catastrofal, definitiv dezastru rus. Iată titluri luate dintr-un singur ziar – *Universul* de azi –, de pe o singură pagină: «Grozăviile săvârșite de bolșevici în retragere, Înaintarea germană în Rusia nu poate fi oprită de nimic, 20000 de soldați sovietici din armata încercuită la Minsk au dezertat, Enorme cantități de arme și muniții bolșevice distruse de armatele germane pe coasta Balticeii, Numeroase aerodromuri bolșevice ocupate de germani în ținuturile baltice, Încercarea bolșevicilor de a opri înaintarea germană a dat greș, Coloană bolșevică de transport distrusă de aviația germană, Trupele ungare și-au continuat înaintarea»⁸. Pentru un intelectual fin ca Sebastian, aceste texte erau pur propagandistice, fără să-i ofere vreo certitudine asupra situației reale a frontului, caracterul său cerebral împiedicându-l să-și manifeste un entuziasm naiv, așa cum găsim și în însemnările lui Argetoianu din acea perioadă.

Războiul trebuie prezentat în culori glorioase, care să acopere lipsurile și ororile conflictului, iar misiunea armatei proprii trebuie să fie mereu clară și justă în rândul opiniei publice, numai în acest context victoria poate fi atinsă. Lupta armatei române pentru eliberarea Basarabiei a fost una justă, de răspuns la o agresiune, dar factorul cel mai important al luptei sale era poporul din teritoriile pierdute, care a așteptat un an de zile eliberarea de sub jugul bolșevic: „La trecerea prin sate a trupelor, liliicii, crinii și toate florile din neîntrecutele grădini moldovenești sunt smulse și aruncate în calea ostașilor, care duc în ritm cadențat biruința definitivă și întoarcerea glorioasă. Bătrâne gârbovite golesc apa din căldări înaintea și în urma coloanelor, pentru ca drumul eroilor să fie răcoros. Este un străvechi obicei al Moldovei păstrătoare de datini. În Moldova se mișcă o masă enormă de nădejde, jertfe și bucurii. Țara aceasta din drumul atâtor cotropitori stă mândră și liniștită. Mulțimea care a văzut ce a trecut în marșul războiului sfânt de eliberare a căpătat o siguranță neînfrântă”⁹. Se observă astfel încercarea de a minimaliza pierderile uriașe suferite de armata română la trecerea Prutului, dar dacă ele sunt ocluate nu înseamnă că populația nu știe de ele, prin listele celor căzuți apăruți în ziare și prin scrisorile primite de familiile celor de pe front.

Crearea unui mit al salvatorului: Generalul Ion Antonescu

⁷ *Ibidem*, pp. 229-235.

⁸ Mihail Sebastian, *Jurnal*, București, Editura Humanitas, 2005, p. 353.

⁹ ***, „Pe drumul năzuințelor românești”, în *Universul*, An 58, nr. 168/1941, p. 7.

Rolul generalului Ion Antonescu în postura de conducător al războiului dus de România a fost puternic scos în evidență de propaganda oficială, poate și din cauza tinereții regelui Mihai I, care nu putea sta alături de Hitler și Mussolini în postura de lider experimentat al poporului său, iar amintirea faptelor tatălui său, regele Carol al II-lea, considerat principalul vinovat de dezastrul țării, impunea o altă figură, independentă de monarhie și clasa politică, în postura de garant al stabilității. Pentru a susține efortul de propagandă, regimul Antonescu a înființat 11 gazete noi¹⁰. Legătura dintre armată și Ion Antonescu trebuia cultivată puternic, datorită faptului că regele era șeful constituțional al acesteia, dar Antonescu trebuia să fie simbolul real al câștigării războiului datorită carierei sale militare: „Generalul Antonescu și-a făcut chiar din prima zi a venirii sale la cârma unui stat în descompunere și a unui neam nefericit de către o conducere vitregă, un punct de onoare și un crez de viață de a reabilita cât mai curând armata țării, pentru ca prin ea să poată reinvia neamul și reîntregi granițele. Astăzi această armată a țării s-a avântat peste Prut pentru a executa ordinele șefului ei suprem, să șteargă pentru totdeauna granițele artificiale impuse printr-o mare nedreptate în Răsărit și Nord și să le mute din nou acolo unde și Dumnezeu a voit să fie în vecii vecilor. Prestigiul cu care acest moment de începere a reparațiilor mării nedreptăți strigătoare la cer este unic în anele istoriei; un neam întreg la îndemnul Conducătorului a îngenuncheat rugându-l pe Dumnezeu să fie alături de el în lupta pe care a început-o pentru reîntregirea Patriei. [...] Prin aceasta umilințele pe care armata noastră le-a suferit în trecutul apropiat au fost în sfârșit șterse; iar greșeala ce s-a făcut de a i se fi interzis să-și apere cu arma în mână pământul strămoșesc și onoarea a fost pe deplin și pentru totdeauna reparată. Astăzi armata țării este reabilitată și fericită”¹¹.

Folosirea istoriei ca mijloc de propagandă era, este și va fi una dintre cele mai eficiente forme de a mobiliza populația în cadrul unui conflict militar, mai ales când istoria este scrisă de un patriot. Nicolae Bălcescu a fost folosit și de către guvernul lui Ion Antonescu și mai târziu de regimul comunist, datorită talentului său excepțional de a prezenta istoria poporului român într-o manieră glorioasă și romantică, așa cum se putea citi într-un articol din *Universul* în primele zile ale războiului: „Marele naționalist Nicolae Bălcescu, care a studiat trecutul militar al țarilor române, scrie în documentata sa lucrare *Puterea armată a românilor* următoarele: «Instituțiile ostășești sunt cele mai minunate ce au avut părinții noștri, căci ele au făcut mărimea și puterea țării vreme de patru veacuri. Domnii de la întemeiere au simțit trebuința ce are un stat de o armată permanentă, armată care să fie gata la orice moment de a respinge pe vrăjmaș din orice parte s-ar ivi». Acest sentiment este adânc săpat în sufletul poporului nostru despre armata țării. Fiecare cetățean, indiferent de poziția lui socială, fie că e țăran sau orășean consideră care are o datorie sfântă de a sări în apărarea Patriei. Armata noastră are în sânge sentimentul eroismului. L-a cultivat veacuri de-a rândul pentru cauzele mari și sfinte ale neamului. Națiunea întreagă are deplină încredere în vitejii ei astăzi când luptă alături de glorioasa armată germană pentru dezrobirea fraților noștri și pentru prăbușirea definitivă a bolșevismului”¹².

Momentul eliberării Basarabiei și Bucovinei de sub dominația sovietică a fost printre cele mai fericite clipe trăite de poporul român în secolul XX. Armata română a luptat cu toată capacitatea sa și cu toate neajunsurile de organizare și de aprovizionare a reușit să-și recapete onoarea pierdută în vara anului 1940.

Eliberarea Cernăuțiului a fost primul eveniment major al războiului pentru România și a provocat un viu sentiment de bucurie în rândul opiniei publice, care credea sincer în justetea războiului de eliberare și sprijinea total acțiunile guvernului Antonescu din acel moment. Presa, deși controlată, și-a manifestat pe larg bucuria față de acest eveniment, pentru a menține moralul populației: „O justiție immanentă veghează parcă pentru ca anumite crime istorice să nu

¹⁰ Cristian Preda, *România fericită. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 193.

¹¹ ***, „Armata este fericită”, în *Universul*, An 58, nr. 172/1941, p. 3.

¹² ***, „Armata noastră”, în *Universul*, An 58, nr. 176/1941, p. 1.

se mai poată perpetua, era scris în cartea destinului ca stăpânirea străină asupra Bucovinei să nu dureze decât 12 luni. Copiii soldaților care au intrat în capitala Bucovinei acum 23 de ani intră astăzi la rândul lor în Cernăuți. Au sângerat în lupte grele și au plătit tribut libertății cu viața lor tânără în lupta pentru exterminarea unui regim care este o primejdie mortală pentru țara noastră și pentru redobândirea unei scumpe provincii românești. Ne închinăm cu recunoștință adâncă și sinceră pietate aceluia cari, prin sacrificiul lor, ne-au dat acest ceas istoric”¹³.

Basarabia eliberată, simbol al renașterii naționale

Eliberarea Basarabiei a fost de departe cel mai bine tratat subiect de către propaganda românească a vremii, acesta constituind scopul principal al implicării României în Al Doilea Război Mondial. Scopul principal urmărit de propaganda oficială a fost reabilitarea armatei române în ochii populației după cedările din 1940. Astfel, fiecare detaliu al luptei armatei române a fost ilustrat în cei mai glorioși termeni: „Trupele române sub comanda generalului Antonescu au intrat în Chișinău. După mai puțin de o lună de lupte îndârjite în care soldații români și-au dovedit vigoarea, avântul și bărbăția față de un dușman superior din punct de vedere numeric, puternic înarmat și hotărât la o rezistență înverșunată, armata română stăpânește toată partea de miază noapte și de mijloc a Basarabiei. În așteptarea ceasului de triumf, când strigătele de victorie ale soldaților români vor răsuna pe tot cuprinsul Basarabiei, în ziua bucuriei românești de ocupare a Chișinăului, aducem omagiul nostru de caldă recunoștință celor cari au murit, celor cari și-au vărsat sângele, celor cari au luptat, celor cari au comandat, tuturor aceluia cari au înscris o nouă biruință în filele atât de udate de sânge și de lacrimi ale istoriei neamului nostru”¹⁴.

Comunicatul oficial emis cu ocazia eliberării întregului teritoriu al Basarabiei este o capodoperă a propagandei românești, în care se îmbină faptele de arme ale vechilor domnitori cu lupta actuală și se enunță pentru prima dată tema războiului sfânt contra păgânismului sovietic, temă care va fi exploatată masiv în anii următori. Un lucru interesant este faptul că din text reiese că generalul Ion Antonescu este cel ce conduce efectiv armata în lupta de eliberare, „sub domnia regelui Mihai I”, deși regele era *de iure* conducătorul armatei: „Am închinat astăzi mulțumiri smerite lui Dumnezeu, care a ajutat poporul român să elibereze Basarabia de sub păgânismul sovietic. Astăzi răsună clopotele, se aprind făclii de ceară la altare, se înalță rugăciuni și în Basarabia, unde timp de un an de zile n-a mai fost permisă credința în Dumnezeu. Vrednicele fapte de arme făcute de camarazii noștri, cari au luptat în Basarabia, umăr la umăr cu ostașii germani, în timpul domniei Măriei Sale Regele Mihai I și sub comanda de Căpetenie a D. General Ion Antonescu, Conducătorul Statului, vor fi înșirate în cronici, așa cum au fost înscrise faptele strămoșilor noștri, cari ne-au păstrat neamul, țara, credința, care ne-au dat independentă și unirea tuturor românilor într-un singur Regat. Camarazii noștri cari au luptat și s-au jertfit pentru libertatea fraților și gonirea păgânilor sovietici de pe pământul nostru strămoșesc, au luptat și luptă pentru aceiași cruce pentru care au luptat Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și toți domnii, mari creștini și buni români. Binecuvântată fie memoria lor în veci! În lupta noastră sfântă, am avut ca aliați ostașii celei mai puternice armate, ostașii Marelui Reich German, pretutindeni neînvinși. Zilele acestea vin să lupte alături de noi trupele italiene strănepoți ca și noi ai Marelui Traian”¹⁵.

Și Constantin Argetoianu se bucură, ca orice român, pentru eliberarea Basarabiei: „În fine, o mare și bună știre de pe frontul nostru! Trupele noastre au ocupat Chișinăul astă-noapte!

¹³ *** „Cernăuți oraș românesc”, în *Universul*, An 58, nr. 182/1941, p. 1.

¹⁴ *** „Vești bune”, în *Universul*, An 58, nr. 192/1941, p. 1.

¹⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Propagandei Naționale-Presa Internă, *Dosar 548/1941*, f. 106.

Știrea mi-a fost comunicată telefonic de Gogu Adam Popescu și a fost confirmată de Radio, la emisiunea de la orele 14! De câte ori nu s-a zvonit că Chișinăul a fost ocupat! Chiar a doua zi după trecerea Prutului! În realitate au fost lupte grele care au ținut 15 zile, până am ajuns în capitala Basarabiei. Se pare că, Chișinăul a fost atins de armatele care veneau de la nord, dinspre Bucovina, căci informația de la Radio – informație nu comunicat – precizează că forțele noastre au intrat în Chișinău și ocupă întreaga Basarabie septentrională și mijlocie... Slavă Domnului, slavă Domnului! Curățirea restului Basarabiei este acum o chestiune de zile...”¹⁶.

„Românii pot privi iarăși drept în ochi pe oricine. După un an, aspra robie sovietică încetează pentru totdeauna. Sângele tânăr al soldatului a spălat rușinea și umilința înfrângerii fără luptă, a cedării fără tratative, a unui regim corupt, care n-a văzut, n-a înțeles, n-a protestat și care n-a avut grijă decât să se apere cu masca unei pretinse solidarități naționale.[...] Purtat de puterea unui instinct național care-și are rădăcinile înfipte în adâncul veacurilor, soldatul român a înțeles ceea ce nu înțelegeau aceia care aveau menirea și răspunderea să apere interesele românești. El și-a apărat leagănul copiilor, ogorul pâinii de toate zilele și mormintele străbune. Ajungând pe Nistrul frontierei răsăritene românești, Soldatul român a putut ridica din nou fruntea sus; odată cu dobândirea provinciilor românești ale Moldovei, el a reabilitat onoarea și bunul nume al țării și a pecetluit de-a pururi, cu sângele lui curat, actul unirii noastre”¹⁷.

Acest editorial din *Universul*, din 28 iulie 1941, este cel mai clar model de text propagandistic din presa vremii. El exprimă biruința armatei române în fața bolșevismului, dar și legitimează regimul lui Ion Antonescu în ochii populației, acesta fiind cel ce restabilește vechile granițe pierdute de precedentul regim. Din acest moment, accentul principal al propagandei trece pe reconstrucția țării, laudând munca necesară pentru acest obiectiv și expunând pe larg ideile economice ale regimului, care are ca obiectiv principal crearea unei economii moderne.

Războiul trece cumva pe planul al doilea, ziarele renunță de a-l mai prezenta ca subiect de pagina întâi, mărginindu-se doar la a publica scurte comunicate oficiale precum: „Lupta pentru dezrobirea brazdei românești de la răsărit s-a încheiat, trupele germano-române au înaintat adânc dincolo de Nistru”¹⁸, tocmai pentru a ascunde continuarea războiului dincolo de Nistru publicului românesc.

Sentimentul păcii este amplificat și de comemorările și elogiile aduse celor căzuți, deoarece astfel de texte induc ideea că războiul s-a terminat și acum că am câștigat trebuie să-i onorăm pe cei căzuți: „Citim prima listă cuprinzând numele ofițerilor și subofițerilor care și-au jertfit viața pe câmpul de luptă, căzând ca niște eroi adevărați pe câmpul onoarei. Ne gândim însă că erau jertfe ce nu puteau fi ocolite. Ne gândim că prin sângele acestor eroi se spală și se șterge până și amintirea umilinței dintr-un trecut așa de apropiat, iar pe de altă parte se cimentează opera pentru care ei și-au dat viața. Se cimentează granița din nou întregită a țării”¹⁹. Contrazicerea este evidentă aici între comunicatul oficial care anunță clar și rece că trupele române sunt dincolo de Nistru, în afara teritoriului național, și mesajul de bucurie pentru împlinirea obiectivelor legitime ale țării, dar și o finalitate a sacrificiilor deoarece se specifică clar că umilința a fost ștearsă, iar granițele cimentate. Acest articol este din 9 august 1941.

Ministerul Propagandei a lucrat neobosit în această perioadă, sub conducerea lui Mihai Antonescu, pentru fabricarea discursului oficial adecvat pentru diferitele situații și momente ale războiului. Într-o cuvântare a lui Mihai Antonescu din 9 iulie 1941, ținută în fața oamenilor de presă, aflată în arhiva acestui minister, găsim un plan al consolidării legăturii Basarabiei cu țara, armata fiind, pe lângă un factor de menținere a ordinii, și o forță colonizatoare menită să

¹⁶ Constantin Argetoianu, *op. cit.*, pp. 185-186.

¹⁷ ***, „Zi de bucurie și de speranță”, în *Universul*, An 58, nr. 201/1941, p. 1.

¹⁸ ***, „Comunicat”, în *Universul*, An 58, nr. 200/1941, p. 1.

¹⁹ ***, „Pe câmpul onoarei”, în *Universul*, An 58, nr. 213/1941, p. 1

completeze elementul românesc din această provincie: „Spuneți țării că poate fi mândră de armata ei, spuneți armatei toată recunoștința neamului. Vă solicit sprijinul dumneavoastră pentru a ajuta publicul să poată înțelege misiunea istorică pe care o are Generalul Antonescu, nu numai în recâștigarea granițelor Neamului, dar și pentru zidirea unei țări noi. De aceea, Generalul Antonescu consideră că redobândirea Basarabiei și Bucovinei impune, nu numai folosirea momentului istoric pentru a elibera aceste provincii de toate infiltrațiile veacurilor, dar și o reconstrucție care să șteargă toate amintirile dureroase ale trecutului și toate păcatele ce ne-au dus la prăbușirea granițelor. Pentru a șterge urmele lor, armata, care a ocupat prin vitejia sa pământurile cotate, ne va ajuta ca, împreună cu administrația, să putem dezrădăcina din Bucovina și Basarabia ocupate până azi, toate așezările stăpânirii bolșevice și ale comunismului. Colonizarea și împrumărirea acestor provincii se va face cu elemente din Regat, în principal cu familiile luptătorilor de azi, care și-au înfrățit sângele cu pământul Basarabiei și Bucovinei. Consolidarea granițelor se va face prin împrumărirea masive în zonele de frontieră și întemeierea de familii românești în aceste regiuni, împrumărirea pe lotul de familie, acestea ne vor ajuta să facem din reforma agrară un instrument național de consolidare etnică și teritorială”²⁰.

Concluzii

Propaganda a fost și rămâne o armă redutabilă pentru orice stat aflat în război, dar unul dintre pericolele folosirii intense a acesteia este ca însăși emițătorul ei să ajungă să o creadă. Campania de eliberare a Basarabiei și Bucovinei a expus lipsurile armatei române din toate domeniile armament, echipare, organizare, resurse etc. În fața acestei realități, conducerea armatei și a statului a ales să escaladeze efortul de război dincolo de Nistru și să ignore lipsurile atât de evidente ale trupei, provocând pierderi nejustificate de vieți omenești pentru satisfacerea mândriei unor conducători vremelnici ai țării.

Bibliografie:

Lucrări generale

- ANTON, Mioara, *Propagandă și război: 1941-1944*, București, Editura Tritonic, 2007.
- ARGETOIANU, Constantin, *Însemnări zilnice*, volumul IX, București, Editura Machiavelli, 2008.
- CHIRNOAGĂ, Platon, *Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei sovietice*, Iași, Editura Fides, 1998.
- CONSTANTINIU, Florin; SCHIPOR, Ilie, *Trecerea Nistrului 1941*, București, Editura Albatros, 1995.
- DELETANT, Dennis, *Aliatul uitat al lui Hitler. Ion Antonescu și regimul său*, București, Editura Humanitas, 2008.
- GIURESCU, Dinu C., *România în Al Doilea Război Mondial*, București, Editura All, 1999.
- IONESCU, Mihail E., *Puterea Cuvântului*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- PREDA, Cristian, *Rumânii fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, Iași, Editura Polirom, 2011.
- SEBASTIAN, Mihail, *Jurnal*, București, Editura Humanitas, 2005.

Presă

***, „Armata este fericită”, în *Universul*, An 58, nr. 172/1941.

²⁰ ANIC, fond MPN-Presa Internă, dosar 518/1941, ff. 3-5.

- ***, „Armata noastră”, în *Universul*, An 58, nr. 176/1941.
- ***, „Armata României”, în *Universul*, Ediție Specială, 22 iunie 1941.
- ***, „Cernăuți oraș românesc”, în *Universul*, An 58, nr. 182/1941.
- ***, „Colaborarea militară româno-germană”, în *Universul*, An 58, nr. 150/1941.
- ***, „Comunicat”, în *Universul*, An 58, nr. 200/1941.
- ***, „O punere la punct a zvonurilor care circulă de câteva zile”, în *Universul*, An 58, nr. 152/1941.
- ***, „Pe câmpul onoarei”, în *Universul*, An 58, nr. 213/1941.
- ***, „Pe drumul năzuințelor românești”, în *Universul*, An 58, nr. 168/1941
- ***, „Vești bune”, în *Universul*, An 58, nr. 192/1941.
- ***, „Zi de bucurie și de speranță”, în *Universul*, An 58, nr. 201/1941.

Documente

ANIC, fond MPN-Presa Internă, *Dosar 518/1941*.

ANIC, fond MPN-Presa Internă, *Dosar 548/1941*.